

Det olagliga proletariatet

De städar våra hotellrum och bygger våra hus men vi ser dem aldrig. För de papperslösa arbetarna får inte synas. Tvärdrag träffade Emilio som lever i skymningslandet där man äter Alvedon och väntar på att telefonen ska ringa.

Emilio jobbar med allt. Han är byggjobbare, chaufför, elektriker och städare.

- Som illegal byter man jobb varje vecka eller månad. Es un poco complicada, ler han. Lite komplicerat. Complicada är ett av de ord han använder mest.

Han ser ut som en vanlig 24-åring, i jeans och stickad vit tröja. Med glänsande svart hår och snabba ögon. Skillnaden är att han kom hit från Bolivia för ett och ett halvt år sedan och har varken uppehållstillstånd eller arbetstillstånd.

- Jag har ingenting här, jag har de här kläderna och min mobiltelefon.

Mobilen är Emilios arbetsgivare. Han lever i väntan på att olika kontakter ska ringa och ge honom jobb. Ibland ringer de inte, nu har han inte haft något jobb på en och en halv månad. Han har gått och hoppats på snö för den brukar skapa jobb. Men den kommer aldrig.

Tillsist ringer det i alla fall. Klockan fem imorgonbitti ska han åka ut till en Stockholmsförort och renovera lägenheter. Mer exakt vad han ska göra vet han inte än.

- Kanske lägga parkett, tak, väggar. Oftast vet man inte förrän man kommer dit.

Arbetsdagen kan bli allt mellan en och sexton timmar. Som bäst är lönen 80 kronor i timmen.

- Vilket är det värsta jobb du har haft?

- Inga jobb är dåliga. Det spelar ingen roll vad det är, jag är alltid lugn när jag jobbar. Det svåra är väntan mellan jobben, tycker han.

- Många sitter bara inne och väntar. De är rädda för att gå ut. Men jag är ung, jag måste ut och spela fotboll, promenera, gå på fest.

Det enda han är rädd för är poliskontroller i tunnelbanan. Att det ska bli bråk och alla i vagnen måste visa ID-kort. Han är också lite orolig för att bli sjuk eftersom han inte skulle våga gå till ett sjukhus.

- Vi äter bara Alvedon. Det går att köpa utan recept så vi tar det mot ont i tänderna, magen, allt. Mot oron när ingen ringer och man måste betala hyra.

De som ringer är olika kontakter, men ingen av dem är arbetsgivare. De är mellanhänder, ofta i flera led. Emilio vet aldrig vem som har anställt honom och om lönen inte kommer är det inte mycket att göra. Nu är han med i SAC, syndikalisternas fackförbund, där han kan få en del råd och svenskalektioner.

- Men de kan inte hjälpa mig att få betalt, jag har så korta jobb och vet inte vilka arbetsgivarna är.

Han sätter ihop händerna framför näsan. Ena pupillen har en mörk, lila fläck. Ibland jobbar han sida vid sida med svenskar.

- De tycker nog att det är konstigt, undrar var vi kommer ifrån. Men de säger inte så mycket, de bara pekar vad vi ska göra. Jag pratar ju inte så bra svenska än.

- Har du någon dröm för framtiden?

- Jag drömmer inte så mycket. Utan dokument kan man inte drömma. Eller jo, jag har vackra drömmar men de är så långt borta. Om att ha ett arbete där man inte behöver oroa sig för morgondagen. Och någonstans att bo där jag kan stanna längre

än några månader. Jag skulle vilja utbilda mig någon dag, till elektriker eller kanske administratör på något företag. Men det är "un poco complicada".

- De mest exploaterade arbetarna måste få organisera sig, säger Syndikalisterna.

Men LO menar att facklig kamp för papperslösa leder till Apartheid på arbetsmarknaden. De vill istället göra det lättare för arbetare utan papper att gå till domstol.

Emilio tillhör papperslösagruppen i det syndikalistiska fackförbundet SAC. Den bildades för ett år sedan och har vuxit från 100 till 1000 medlemmar. Varje vecka genomför de blockader och strejker mot arbetsgivare som betalar för låga löner eller struntar i att betala. Men de flesta av blockaderna syns inte i media.

- Till exempel så blockerade vi Berns klockan fem på morgonen utan att säga till tidningarna, berättar Ruben Tastas-Duque som är aktiv i SAC, Stockholm. Men ägarna förstod att vi lätt skulle kunna få dit media om vi gjorde om det på dagen, så de skrev nya avtal direkt.

Nattstädarna som jobbade helt utan avtal har nu fått fast anställning och 20 700 kronor i månaden. I det här fallet hade arbetarna tillfälliga arbetstillstånd och därför kunde SAC kräva att de anställdes vitt. Det är svårare om någon lever gömd och saknar arbetstillstånd. Men i många fall räcker hotet om blockad, enligt Ruben Tastas-Duque.

- Vi börjar bli kända i den världen där våra medlemmar jobbar så nu gör de ofta upp direkt när de förstår att de har anställt våra medlemmar.

Till att börja med hotar arbetsgivarna ofta med sparken om den papperslösa drar in facket men SAC har ett system för att bemöta det.

- Vi ger dem skadestånd för varje gång de säger så.

SAC har upprättat sina egna lagar i ett laglöst land men LO är kritiska.

- Det blir en slags apartheidssystem. Svenska medborgare får kollektivavtal och resten får 70 kronor i timmen, säger Thord Pettersson från LO.

- Men så är det ju redan i dag, är det inte bra om man får upp de papperslösas löner?

- De legitimerar systemet. På sikt leder det till att fler människor smugglas hit och arbetar i hemlighet under usla förhållanden.

LO vill istället hjälpa de papperslösa genom att avkriminalisera dem. En arbetsgivare som anställer papperslösa skulle fortfarande vara brottslig, men inte hans eller hennes arbetare. På samma sätt som sexköpare är kriminella men inte de prostituerade.

- Vi hade till exempel ett fall med en sömmerska som satt inlåst i en källare och sydde. Så blev hon fritagen, det blev rättegång och man tänkte att hon skulle få upprättelse. Men nej, innan hon blev utkastad ur landet så fick hon 40 dagsböter. Om de papperslösa arbetarna inte räknades som brottslingar så skulle de kunna gå till domstol och kräva ut löner och skadestånd, förklarar Thord Pettersson. Problemet är bara att de skulle bli utvisade efter rättegången.

- Vårt förslag fungerar förstås inte för de som egentligen har asylskäl och inte kan återvända till sina hemländer. Men de flesta som är papperslösa är här av ekonomiska skäl och för dem skulle det nog vara attraktivt att få åka hem med 70-80 000 kronor.

Han tror att alla papperslösa skulle få en starkare ställning om arbetsgivaren visste att de kunde gå till domstol och det skulle gynna även de som har asylskäl.

Men Ruben Tastas-Duque från SAC tror inte på förslaget.

- Papperslösa får ofta korta jobb och det skulle inte vara värt för dem att vänta ett år på ett domstolsbeslut. Och sen bli utkastade! Nej, vi skulle ha hjälpt den där sömmerskan utan att blanda in staten. Vi skulle ha gått till skurken och pressat fram hennes pengar.

Majoriteten av SAC:s papperslösa medlemmar är här av ekonomiska skäl snarare än asylskäl men Ruben Tastas-Duque tycker att de borde ha rätt att arbeta här ändå.

- Alla skäl är politiska, även den ekonomiska misären i tredje världen.

Thord Pettersson tror att SAC har en dold agenda.

- Jag misstänker att de vill ha papperslösa. De vill ha en fattig underklass som kan vara med och störta samhället.

Med LO:s förslag menar han att papperslösa kommer att bli mindre attraktiva som arbetskraft genom att deras ställning stärks.

- Det är just det vi gör, säger Ruben Tastas-Duque, vi stärker deras ställning och gör det dyrare att anställa papperslösa.

Han ler åt argumentet att de vill ha papperslösa för att störta samhället.

- Det var listigt tänkt av oss, men jag tror inte att en revolution skulle börja i Sverige. Den startar i tredje världen i så fall.

SAC:s arbete jämnar ut den apartheid som redan råder på arbetsmarknaden, menar han.

- Vi legitimerar inte systemet. Vi kanske avbryter våra stridsåtgärder när vi har uppnått ett delmål, som 75 kronor i timmen, men sen jobbar vi vidare för att arbetsgivaren ska betala jobbet vitt.

Riksdagsledamoten Luciano Astudillo (s) har skrivit en motion om att avkriminalisera den som arbetar utan tillstånd, precis som LO:s förslår. Han tror att motionen kommer att få stöd av (s), (mp) och (v) men att de borgerliga kommer att rösta nej. Förutom det vill han göra det svårare att anställa papperslösa, bland annat genom att alla företag ska tvingas redovisa även sina underentreprenörers personal.

Mikael Cederbratt är moderaternas talesman i migrationsfrågor och han ser flera problem med att ge de papperslösa rätt att gå till domstol.

- Det kan leda till att fler dröjer sig kvar utan tillstånd, och det permanentar en stor svart arbetsmarknad. Dessutom skulle det undergräva migrationssystemet som vi har i dag.

Han vill istället se hårdare kontroller och straff för arbetsgivare som anställer svart. Dessutom vill han öppna för arbetskraftsinvandring, vilket regeringen kommer att lägga en proposition om i maj.

Hans Andersson från SSU:s förbundsstyrelse är tveksam till arbetskraftsinvandring.

- I dagsläget råder det ingen direkt brist på arbetskraft i Sverige. Kanske i några yrkesgrupper men det handlar mest om brister i utbildningssystemet. Dessutom har vi för många invandrade läkare som kör buss.

Han tror att det framför allt är Svenskt Näringsliv som driver på för större arbetskraftsinvandring, för att kunna pressa ner lönerna. Däremot välkomnar Hans Andersson hårdare kontroller av arbetsgivare.

- I dag måste skattemyndigheten föranmäla sina granskningar och då är det ju lätt att se till att de svart anställda inte är på jobbet den dagen.

Dessutom tror han på att göra papperslösa arbetare lagliga så som LO föreslår. SSU har inte tagit ställning i frågan ännu och Hans Andersson kallar det "ett jäkla problem", att upprätthålla kollektivavtalens legitimitet samtidigt som man måste hjälpa de arbetare som har det svårast.

- Vi måste få till en lag som gör att vi kan jobba för att även papperslösa kan få kollektivavtal, utan att de blir utvisade.

Fakta/Papperslösa

Papperslös är ett samlingsbegrepp för människor som saknar uppehållstillstånd i Sverige. Det finns flera olika sätt att vara papperslös.

1. Du har haft tillfälligt uppehållstillstånd som har gått ut eller du har fått avslag.
2. Du har kommit hit på turistvisum men stannat kvar längre än det gäller.
3. Du väntar på att din ansökan om uppehållstillstånd ska behandlas. Du får tillfälligt arbetstillstånd några månader i taget men migrationsverket har ditt pass.

Hur många papperslösa som finns i Sverige vet ingen. Uppskattningarna växlar mellan 10 000 och 50 000.